

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

ОНИЩЕНКО Ганна Василівна

аспірант,

Університет банківської справи

e-mail: krobinec8@ukr.net

Анотація. Узагальнено значення місця і ролі фіскальної політики в регулюванні економіки згідно сучасних економічних теорій, досліджено плюралізм наукових точок зору до сутності поняття «фіскальна політика», виокремлено характеристичні особливості фіскальної політики, які знаходять відображення в її цілях, завданнях, структурній основі, що представлена податковою і бюджетною складовими, інструментах. На підставі результатів компаративного аналізу надано авторське тлумачення поняття «фіскальна політика» з позицій системного, комплексного і функціонально-цільового підходів. Набули подальшого розвитку уточнення принципів і функцій фіскальної політики.

Ключові слова: *фіскальна політика, фіскальне регулювання, податкова політика, бюджетна політика, бюджетна система, податкова система, податки, бюджет.*

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку вимагає від урядів країн світу наявності достатнього обсягу довгострокових фінансових ресурсів як для вирішення важливих соціально-економічних завдань, так й швидкого реагування на глобалізаційні виклики, до яких відносять різноманітні за своєю першопричиною виникнення, природою та наслідками кризові явища. Акумуляування фінан-

Аннотация. Обобщено значение места и роли фискальной политики в регулировании экономики согласно современных экономических теорий, исследован плюрализм научных точек зрения о сущности понятия «фискальная политика», выделены характерные особенности фискальной политики, которые находят отражение в ее целях, задачах, структурной основе, которая представлена налоговой и бюджетной составляющими, инструментах. На основе результатов сравнительного анализа предоставлено авторское толкование понятия «фискальная политика» с позиций системного, комплексного и функционально-целевого подходов. Получили дальнейшее развитие уточнения принципов и функций фискальной политики.

Ключевые слова: *фискальная политика, фискальное регулирование, налоговая политика, бюджетная политика, бюджетная система, налоговая система, налоги, бюджет.*

сових ресурсів здійснюється в консолідованому бюджеті країни, а їх вагомим джерелом є податки. Водночас, посилення глобалізаційних і інтеграційних процесів, зміни економіко-інституційного середовища значно вплинули на трансформацію національних систем оподаткування, стратегію і тактику фіскальної політики та її ефективність. В цьому аспекті важливим завданням постає ефективність

фіскальної політики, базуючись на надійному теоретичному і методологічному підґрунті визначення її сутності та особливостей, враховуючи сучасні реалії.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади фіскальної політики сформовані зарубіжними вченими, зокрема, Б. Беккером, С. Брю, А. Вагнером, Дж. М. Кейнсом, К. Макконнеллом, А. Маршаллом, А. Пігу, У. Петті, П. Самуельсоном, А. Смитом, С. Фішером, М. Фридманом, Й. Шумпетером та ін. Практичні аспекти фіскальної політики в подальшому розвинули в своїх наукових публікаціях представники провідних економічних наукових шкіл, а саме А. Аганбегян, Б. Алієв, В. Базилевич, В. Бантон, З. Варналій, О. Гудзь, А. Загородній, М. Карлін, А. Крисоватий, Т. Кошук, М. Крупка, І. Лютий, С. Львовчкін, І. Майбуров, В. Мельник, О. Міронов, В. Міщенко, Д. Носіков, О. Ракул, Р. Скриньковський, С. Степаненко, В. Тарангул, О. Татаркін, Л. Усенко, В. Шевченко, І. Школьник, Д. Чернік, В. Федосов, С. Юрій та інші. Не вирішеність проблеми досягнення ефективної фіскальної політики ставить за необхідне уточнення її сутності для подальшого удосконалення.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних засад та уточненні сутності поняття «фіскальна політика» задля більш ґрунтового розуміння шляхів її реформування та підвищення ефективності.

Виклад основних результатів. Історичні витоки формування системи наукових знань щодо фіскальної політики через сутність і функції податків достатньо повно висвітлив В. Вішневський [1, с.36-49].

Сучасні економічні теорії розглядають питання ролі фіскальної політики з позиції регулювання економіки, що підтверджує важливість її значення, з одного боку, і еволюційне формування теоретичного підґрунтя залежно від макромоделі регулювання – з іншого (табл. 1).

Компаративний аналіз різних підходів до тлумачення поняття «фіскальна політика» дозволів встановити їх єдність у точці зору на сутнісну основу, що полягає в системі заходів, а також наявність змістовно-цільового її орієнтування (табл. 2). К. Макконнелл і С. Брю, спираючись на теорію раціонального вибору і аналіз проблем державних фінансів, наголошують на спрямованості фіскальної політики на досягнення повної зайнятості та неінфляційного внутрішнього обсягу виробництва [5, с. 257], а також необхідності дотримання принципу оподаткування одержуваних благ і принципу платоспроможності [5, с.695].

П. Самуельсон і В. Нордгауз бачать сутність фіскальної політики у змінах в системі оподаткування і державних витратах для «...зменшення коливань ділових циклів, сприяння швидкому зростанню економіки з високою зайнятістю та без високої неконтрольованої інфляції» [6, с. 389].

Підтримуючи позицію К. Макконнелла і С. Брю, С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна, Т. Пахомова уточнюють, що означені цілі фіскальної політики можуть бути досягнуті «...шляхом змін державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому» [7, с.303].

На думку С. Юрія та А. Крисоватого, за структурним підходом фіскальна політика, як головна ланка економіч-

ної політики, сформувала самостійні види фінансово-економічної політики, зокрема, «...політику податкового регулювання і політику податкових до-

ходів, які мають свої специфічні цілі і завдання, а також методи їх виконання» [15, с.28].

Таблиця 1

Фіскальна політика в регулюванні економіки згідно сучасних економічних теорій

Економічна теорія, засновники і представники	Роль і значення фіскальної політики в регулюванні економіки полягає в ...
Економічна теорія Дж.М. Кейнса, послідовники – О. Хансен, А. Оукен, У. Хеллер, А. Пігу, У. Шульц, С. Харріс, Р. Харрод та інші	стабілізації коливань ділового циклу та регулювання обсягів виробництва. Циклічна властивість фіскальної політики залежить від наявності (доступу) фінансових ресурсів на внутрішніх і міжнародних ринках капіталу, а також від інституційної якості країни (рівня корупції, забезпечення прав власності інвесторів, довіри до уряду і фінансових інститутів, політичних ризиків, провалів ринку)
Теорія монетаризму М. Фрідмен, Л. Клейн, Дж. Сакс, М. Міллер та інші	впливі на інфляцію і вилучення зайвих грошей з обігу; стимулюванні господарської діяльності шляхом використання податкових пільг і регулювання грошової маси з одночасним зниженням податкових ставок;
Теорія економіки пропозиції А. Лаффер, Дж. Гілдер, М. Уейденбаум, М. Бернс, Г. Стайн та інші	формуванні доходів державного бюджету шляхом встановлення оптимальних податкових ставок для забезпечення максимальних податкових надходжень до нього; стимулюванні інвестицій шляхом радикального зниження податкових ставок і формуванні доходів державного бюджету за рахунок розширення податкової бази і зменшення державних витрат, недопущенні бюджетного дефіциту шляхом зменшення соціальних програм, скорочення бюрократичного апарату, відмови від малоефективних витрат;
Теорія інституціоналізму Дж. Гелбрейт, Р. Коуз, Д. Норт, О. Уільямсон та інші	проведенні фінансово-бюджетних реформ шляхом підвищення податкових ставок; ідентифікації факторів і меж дії формальних і неформальних інститутів для регулювання податкових відносин, скороченні трансакційних податкових витрат, прозорості процесів збирання й витрачання податкових надходжень, протидії формуванню девіантної податкової поведінки суспільства
Теорія суспільних благ і суспільного вибору К. Вікселль, П. Самуельсон, В. Парето, Дж. М. Б'юкенен, С. Брю, Дж. Стігліц та інші	забезпеченні специфічних суспільних потреб держави і створенні особливих благ за рахунок спеціальних ресурсів, якими є податки; ефективному опосередкованому, органічно вбудованому регулюванні для посилення або послаблення дії ринкового механізму з дотриманням принципу демократії в процесі прийняття фіскальних рішень

Джерело: узагальнено автором на підставі опрацювання [1-6, 15, 20, 29]

Учені наголошують, що варто відрізняти довгострокові і короткострокові цілі фіскальної політики, де до перших доцільно відносити «...досягнення економічного зростання, мак-

симальний рівень зайнятості населення країни і підвищення його добробуту», а до других – «...наповнення державного бюджету, досягнення його збалансованості, стимулювання інвес-

тиційної діяльності та ін.» [15, с.24].
Водночас, А. Крисоватий акцентує увагу на важливості фіскальної політики для забезпечення «...повної зайнятості, стабільності цін та економі-

чного зростання, а також як вплив держави на економічну кон'юнктуру шляхом зміни системи оподаткування державних витрат» [17, с. 11].

Таблиця 2

Узагальнення визначень сутності поняття «фіскальна політика»

Автор	Фіскальна політика – це ...
Слатвінська М. [8, с. 12]	сукупність заходів, методів, прийомів уряду, спрямованих на формування, розподіл і використання централізованих фондів держави, вирішення протиріч, що виникають як реакція на зовнішні та внутрішні фіскальні шоки й згладжування дисбалансів, які утворюються у фіскальній системі, шляхом змін у системі оподаткування, державних видатках, соціальних внесках, фінансуванні боргу з метою впливу на економіку і реалізації завдань стратегії соціально-економічного розвитку країни
Василик О.[9] Воробйов Є., Гриценко А. та ін.[10]	сукупність фінансових заходів держави щодо формування величини і структури державних витрат, трансфертних виплат і системи оподаткування
Масліченко С. [11, с. 8]	суб'єктивна форма прояву об'єктивної дії фіскального механізму, як сукупність методологічних принципів, практичних форм організації та методів використання державних фінансів
Соломенко С. [12, с.4]	сукупність заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан господарської кон'юнктури, перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм
Базилевич В. та ін. [13, с.690]	урядовий вплив на економіку через оподаткування, формування обсягу і структури державних витрат з метою забезпечення належного рівня зайнятості, запобігання і обмеження інфляції та згубного впливу циклічних коливань
Карлін М. [14, с.37],	система заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку через структуру податкових платежів до бюджетів усіх рівнів і позабюджетних державних цільових фондів та відповідних видатків з них
Юрій С., Крисоватий А., Майбуров І., Кошук Т. [15, с.24]	головна ланка економічної політики, система заходів, здійснюваних урядом держави, для вирішення певних короткострокових та довгострокових суспільних завдань за допомогою системи оподаткування країни
Сідельникова Л. [16, с.13]	комплекс заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку через структуру податкових надходжень до державного бюджету, напрями здійснення державних видатків та способи залучення позикових коштів, з метою максимального використання можливостей податкового забезпечення функціонування держави та потенційного фіскального ефекту економічно виправданого державного запозичення задля ефективного фінансування суспільно необхідних видатків, спрямованих на підвищення ефективності економіки та стимулювання економічного зростання

Джерело: побудовано автором на основі опрацювання вказаних наукових праць

Спираючись на сутнісну основу поняття «політика», О. Огірко та І. Крет надають визначення фіскальної політики з уточненням її завдань, як «цілеспрямовану політику в галузі доходів державного бюджету, політику щодо встановлення (визначення) та отримання (акумулювання) надходжень до нього (тобто до державного бюджету) з метою вирішення таких ключових (основних) завдань, як: 1) зменшення загального рівня безробіття; 2) підвищення рівня якості життя населення; 3) стимулювання підприємницької діяльності (ініціативи); 4) недопущення неефективного використання ресурсів; 5) розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності; 6) недопущення зростання рівня інфляції.» [18, с.2006]. Проте, не можна вважати такий підхід всебічним, адже дослідники акцентують увагу тільки одній складовій, а саме політиці формування державних доходів, залишаючи поза увагою політику державних видатків, що опосередковано вказано в переліку наведених ними її завдань.

А. Тимошенко, дотримуючись широкого підходу, вважає, що фіскальна політика – це «частина економічної політики держави, основною метою якої є стимулювання економічного зростання через оптимальне наповнення Державного бюджету та стримування інфляційних процесів, забезпечення умов для розвитку економіки, стимулювання розвитку підприємства та виробничого потенціалу, яка окрім політики доходів має включати і політику державних витрат, а саме впровадження дієвого механізму розподілу і використання видатків та регулювання міжбюджетних трансфертів» [19, с.198].

За об'єктним підходом Р. Дорнбуш і С. Фішер вказують, що фіскальна політика оперує обсягами «...урядових закупівель, трансфертних платежів і податків» [20, с. 90]. У тлумаченнях інших дослідників бачимо, що об'єктом фіскальної політики переважно виступають доходи і видатки, державний борг. Об'єктна особливість дозволяє за структурним підходом розглядати фіскальну політику як поєднання політик державних доходів і видатків, податкову та боргову політику, а також враховувати соціальну політику, що підкреслює її багатоаспектний характер, складну організаційно-функціональну структуру та інформаційну модель.

За суб'єктно-об'єктним підходом Ю. Іванов та О. Тищенко розглядають фіскальну політику як «систему відносин, які складаються між платниками податків і державою, а також стратегію їх дій в різних умовах господарювання і різних економічних системах» [21, с.13].

Критичний аналіз тлумачень поняття «фіскальна політика» свідчить про схильність деяких дослідників ототожнювати його також з поняттям фіскального механізму, з різним ступенем деталізації визначаючи цілі, завдання, функції. Натомість С. Масліченко наголошує, що, на відміну від фіскальної політики, фіскальний механізм – це сукупність організаційно-економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу національного доходу з метою досягнення загальноекономічних і соціальних цілей у суспільстві [11, с.4].

У сучасній науковій літературі поряд з широким за вузьким підходом фіскальну політику ототожнюють з податковою, бюджетною або бюджет-

но-податковою політикою. Вважаємо, що ототожнення фіскальної політики з податковою є не досить коректним, адже остання безпосередньо впливає з сутності і функцій податків, спирається на податкову систему як інституційну основу, а її організаційно-економічна сутність проявляється через податкову діяльність із застосуванням податкового законодавства та регулювання для встановлення оптимального рівня податкового навантаження, оподаткування фізичних і юридичних осіб (Т. Ковальова та ін. [22], Л. Чалдаева [23], В. Вішневський [24], М. Грідчина [25] та інші).

Ототожнення фіскальної політики з бюджетною також не можемо вважати прийнятним, коли бюджетна політика реалізується через «сукупність заходів у сфері організації бюджетних відносин з метою забезпечення його грошовими коштами для виконання своїх функцій», «цілей і завдань в області державних фінансів, розробку механізму мобілізації грошових коштів в бюджет, вибір напрямів використання бюджетних коштів, управління державними фінансами, податкової та бюджетної системою, організацію за допомогою фіскальних інструментів регулювання економічних і соціальних процесів» [26, с.227]. Якщо виходити з того, що основною бюджетної політики є бюджетні відносини, то в цьому визначенні логіку її сутності порушує включення таких характеристичних уточнень, як управління податковою системою та використання фіскальних інструментів для регулювання економічних і соціальних процесів. Підкреслимо, що бюджетна політика виступає засобом реалізації економічної і соціальної політики.

Фіскальна та бюджетно-податкова політика доволі часто вживаються як синоніми напевно внаслідок того, що структурно фіскальна політика об'єднує податкову та бюджетну компоненти. Тому сутність бюджетно-податкової політики конкретизують як систему регулювання економіки шляхом упровадження змін державних витрат, податків і стану державного бюджету, комплекс заходів, що здійснює держава, маючи за мету стабілізацію економіки за допомогою зміни величини доходів та/або витрат бюджету [27].

Дієвість фіскальної політики певною мірою залежить від вибору фіскальних інструментів відносно циклів ділової активності та стану економічного середовища та дотримання основних принципів, які забезпечують їй оптимальність. Спираючись на авторитетну думку Дж. Стігліца, до таких її принципів відносять економічну ефективність, адміністративну простоту, політичну відповідальність, гнучкість і справедливість [28, с. 369-386]. Означена система принципів фіскальної політики сьогодні може бути значно розширена за рахунок включення таких принципів:

- своєчасність – швидке адаптивне реагування на мінливість економічного середовища;

- довготривалість – забезпечення можливості отримання довгострокового позитивного ефекту за рахунок комплексного застосування фінансових інструментів фіскального і бюджетного характеру для пом'якшення циклічних коливань, враховуючи фази економічного циклу розвитку економіки;

- стійкість – недопущення негативної реакції фінансових ринків, фіска-

льної кризи та зростання державного боргу, антифіскальної поведінки суспільства;

- консолідація – упродовження комплексу фіскальних і бюджетних інструментів для скорочення державного боргу, покращення структури боргових платежів і зменшення видатків на його обслуговування у відповідь на глобальні виклики, погіршення економічної ситуації і стану державних фінансів;

- багатовимірність – розкриття змісту і проявів через структурно-функціональну, інституціональну, нормативно-правову, операційну, часову і територіальну сутність;

- збалансованість – забезпечення достатнього обсягу суспільних доходів в інтересах формування бюджету держави з дотриманням мінімізації економічних збитків платників податків;

- достатність – встановлення співрозмірності рівня податків та зборів потребам покриття витрат бюджету;

- диверсифікованість – використання різноманітних фіскальних інструментів для покриття невизначеності ефекту дії того або іншого заходу фіскальної політики;

- інформаційність – використання різноманітних джерел інформації, накопичення та обробка великих масивів даних сучасними цифровими технологіями в сфері фіскальних відносин для розвитку єдиного інформаційного простору і доступності інформаційних ресурсів у реальному часі з метою нівелювання наслідків інформаційної асиметрії, що дозволяє усунути провали ринку і забезпечити справедливий розподіл суспільних благ;

- транспарентність – відкритість бюджетних процесів та інформування суспільства про плани і фактичні ре-

зультати фіскальної політики, бюджетну дисципліну і відповідальність, фіскальні ризики відповідно до встановлених стандартів прозорості і звітності у доступній формі з належним рівнем якості і достовірності даних;

- інтегрованість – формування ефективного національного фіскального простору, що відповідає міжнародним принципам і нормам та здатний забезпечити сталий економічний розвиток. Прикладом реалізації цього принципу, на наш погляд, можна вважати єдність урядів країн світу в здійсненні проактивної фіскальної політики під час пандемії COVID-19.

Для більш глибокого розуміння змістовної сутності виокремимо основні функції фіскальної політики, до яких перш за все відносяться фіскальна (забезпечення дохідної частини бюджету через базу оподаткування, запобігання ухиленню від сплати податків), регуляторна (підтримка реалізації завдань економічної політики через систему пільг і преференцій (стимулювання), податкового тягаря (дестимулювання), відрахувань для відтворення ресурсної бази (відтворювальна)), розподільча або соціальна (перерозподіл суспільних доходів і благ), контролююча (моніторинг своєчасності і повноти надходжень до бюджету).

Окремою уваги заслуговує стабілізаційна функція, залежно від якої визначають стримуючу та експансіоністську фіскальну політику. Принципова відмінність цих видів полягає в тому, що перша здійснюється під час економічного зростання, а друга – на етапі рецесії для подолання наслідків кризових явищ. Метою і функціями стримуючої фіскальної політики є сповільнення інфляції, стабілізація темпу економічного зростання, зниження

рівня безробіття, скорочення дефіциту бюджету і державного боргу. Експансіоністська фіскальна політика передбачає виконання стимулюючої функції шляхом збільшення різних типів державних витрат і зниження податків, але водночас вона негативно впливає на державний бюджет, слідством чого стає збільшення дефіциту і державного боргу, зростання інфляції.

В умовах поширення інформаційної економіки, засновником теорії якої є Дж. Стігліц [**Ошибка! Закладка не определена.**], набула прояву інформаційна функція фіскальної політики, яка передбачає забезпечення розуміння всіма учасниками фіскального процесу прав і обов'язків за рахунок інформаційної відкритості, а також створення умов для виконання податкових зобов'язань використовуючи сучасні комунікаційні засоби передачі інформації.

Висновки. Таким чином, визначення економічної сутності поняття «фіскальна політика» формує ґрунтовний економічний базис, а методологічну основу становлять контекстуальний, історичний, змістовний, системний та комплексний підходи. На нашу думку, фіскальну політику варто розглядати системно і комплексно з урахуванням функціонально-цільового підходу, а саме виконання нею організаційно-економічної, стимулюючої та регулюючої функцій, відносно яких фіскальна політика – це:

1) складна система організації економічних відносин її реалізації, що складається з двох взаємозалежних підсистем – бюджетної і податкової, кожна з яких передбачає наявність дієвого механізму, перша – розподілу і спрямування фінансових ресурсів на здійснення державних видатків для

реалізації соціально та економічно значимих проєктів, а друга – формування доходів бюджету;

2) діяльність держави, яка спрямована на забезпечення макроекономічної стабільності і детінізації економіки, стримування інфляційних процесів, безробіття і трудової міграції шляхом створення сприятливого бізнес-середовища та інвестиційного клімату за допомогою зменшення податків і впровадження податкових стимулів, збільшення державних інвестицій;

3) оптимально збалансоване регулювання співвідношення між податковими відносинами та державними витратами задля недопущення фіскальної кризи, здійснення позитивного впливу на економіку і проведення виваженого управління державним боргом, що реалізується через комплекс економічних, організаційних, правових та інших заходів.

Системність і комплексність фіскальної політики підтверджується також з позиції управлінського підходу, адже її формування є результатом системної управлінської діяльності, а реалізація – управлінським процесом втілення комплексного плану дій.

Характеристичні особливості фіскальної політики визначаються її цілями і завданнями, принципами і функціями, ресурсами та інструментами, що створюють переваги, до яких відносяться наявність ефекту мультиплікатора та автоматичних стабілізаторів, відсутність зовнішнього лага, та зумовлюють недоліки – ефект витіснення, наявність внутрішнього лага, невизначеність, дефіцит бюджету.

Фіскальна політика спирається на чітко визначену інституційну структуру (бюджетну та податкову системи)

та достатню формалізацію на рівні нормативно-правового забезпечення її податкової і бюджетної компоненти. Проте практика доводить, що, незважаючи на це, значний вплив на ефективність фіскальної політики має невизначеність економічних ефектів податкової компоненти у відповідь на зміни економічного середовища та поведінкові аспекти всіх учасників фіскальних відносин. Це, в свою чергу, створює передумови для виникнення такі явища як фіскальна криза і фіскальна конкуренція, зумовлює необхідність трансформації фіскальної політики для забезпечення фіскальної стабільності. Більш прогнозованою і результативною є бюджетна компонента

завдяки досконалості контролю і нагляду за бюджетом та його збалансованістю.

Отже, фіскальна політика здійснюється залежно від стану розвитку національної економіки, а тому має динамічний характер, але її незмінними пріоритетами залишаються макроекономічна стабільність, стійкість бюджетної системи, підтримка інвестиційної та стимулювання інноваційної діяльності. Ефективність фіскальної політики передбачає конкретизацією цілей і завдань, методів і механізмів її реалізації при збалансованому державному регулюванні, враховуючи ринкові процеси і динаміку глобальних змін.

Список використаної літератури

1. Вишне夫斯基 В.П., Веткин А.С., Вишневская Е.Н. и др. Налогообложение: теории, проблемы, решения / под ред. В.П. Вишневого. Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. 504 с.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. М. : Прогресс, 1978. 494 с.
3. Томнюк Т. Л. Фіскальне регулювання у провідних економічних теоріях ХХ–ХХІ ст. *Проблеми економіки*, 2018. № 2 (36). С. 344-349
4. Нуреев, Р. М. Теория общественного выбора . Курс лекцій : учеб. пособие для вузов. М.: Изд. Дом ГУВШЭ, 2005. 531 с.
5. Кэмпбелл Р. МакКоннел, Стэнли Л. Брю. Экономикс: принципы, проблемы и политика. М. : ИНФРА-М, 1999. 974 с.
6. Самуельсон П.А., Нордгауз В.Д. Макроекономіка. К. : Основи, 1995. 574 с.
7. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І., Пахомова Т. Мікроекономіка і макроекономіка: підручник: у 2 ч. / за ред. С. Будаговської. К.: Основи, 2007. 520 с.
8. Слатвінська М. О. Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи: автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.01.08. Одеса: ОНЕУ, 2019. 43 с.
9. Василик О.Д., Павлюк К. Державні фінанси України: підручник. Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.

10. Воробійов Є., Гриценко А., Лісовецький В., Соболев В. Економічна теорія: посібник для вищої школи. К.; Х.: ТОВ «Корвін», 2003. 703 с.
11. Масліченко С. О. Фіскальний механізм у системі державного регулювання: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.01.01. Київ, 2002. 19 с.
12. Соломенко С. М. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика. *Фінанси України*, 2008. № 4. С. 3-12.
13. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик К.С. Макроекономіка : підручник. / за ред. В.Д. Базилевича. К. : Вид-во «Знання», 2007. 703 с.
14. Карлін, М. І. Соціальна і фіскальна політика держави: проблеми регіональної координації в умовах нового етапу глобалізації. *Демографія та соціальна економіка*, 2014. № 2. С. 34–44
15. Юрий С.И., Крисоватый А.И., Майбуров И.А., Кошук Т.В. Турбулентность налоговых реформ. К. : Знания, 2011. 382 с.
16. Сідельникова Л.П. Податкові та позичкові фінанси: фіскальна філософія вибору: монографія. Херсон : Грінь Д.С., 2010. 436 с.
17. Крисоватий А.І. Оподаткування і ринок: умови та можливості поєднання: монографія. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2000. 246 с.
18. Ogirko O., Kret I. Фіскальна політика держави: сутність та аналіз особливостей складових з їх компонентами. *Traektoriâ Nauki*, 2018. Вип. 4(8). С. 2001-2008. DOI: 10.22178/pos.37-5
19. Тимошенко А. О. Стратегічні напрями реформування фіскальної політики України. *Modern Economics*, 2017. №6. С.195-209
20. Дорнбуш Р., Фишер С. Макроэкономика : пер. с англ.. М. : Изд-во МГУ, ИНФРА-М, 1997. 784 с.
21. Иванов. Ю. Б., Тищенко А. Н. Современные проблемы налоговой политики: учебное пособие. Х: ИД «ИНЖЭК», 2006. 328 с.
22. Дьяконова М.Л., Ковалева Т.М., Кузьменко Т.Н. и др. Финансы и кредит: учебник / под ред. Т.М. Ковалевой. М., 2008.
23. Финансы, денежное обращение и кредит: учебник / под ред. Л.А. Чалдаевой. М., 2011.
24. Налоговая политика: методология, теория и практика / под ред. В.П. Вишневого. Донецк, 2011.
25. Гридчина М.В. Налоговая система Украины: учеб. пособие. К.: МАУП, 2003. 144 с.

26. Дорофеев В.Г., Петрученя И.В. Особенности бюджетной политики Республики Беларусь на современном этапе развития. URL: <https://core.ac.uk/download/214868724.pdf> (дата звернення: 05.06.2021)
27. Бюджетно-налоговая политика государства. URL: <https://schetuchet.ru/byudzhetho-nalogovaya-politika-gosudarstva/> (дата звернення: 05.06.2021)
28. Стиглиц Дж.Ю. Экономика государственного сектора. М., ИНФРА-М, 1997. 720 с.
29. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: навчальний посібник / за ред.: Ю. Б. Іванова, І. А. Майбурова. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. 492 с.